

Veckans växt v. 10 2011

Skomakariris, *Iris aphylla*

Det är faktiskt inte så många växter som har ett svenskt namn som innehåller en yrkestitel. Prästkrage, biskopsmössa, bondpion och skomakariris. Kommer ni på fler? Skomakariris har fått sitt namn av att bladen som sitter ytterst i bladrossetten har utåtböjda spetsar och liknar gamla tiders skomakarknivar. I Dalarna, Västmanland (och kanske även i andra delar av Sverige?) kallas irisen till och med för "skommarnknivar".

Skomakaririsen blir mellan 15 och 30 cm hög och blommar i maj-juni med en andra blomning i augusti-september. Blommorna är vackert mörklila och på det nedre kalkbladet finns ett vitt skäggband som syns tydligt. Skomakaririsen har sitt naturliga utbredningsområde i Central- och Östeuropa samt i Kaukasus, men har funnits i odling i Sverige i alla fall sedan 1600-talet. I danska plantskolekataloger har arten funnits att köpa åtminstone sedan tidigt 1860-tal, men i svenska priskuranter utgivna före andra världskriget hittar man den sällan.

Istället verkar skomakariris ha varit en perenn som ofta delades och gavs bort till vänner, grannar och släktingar. I några av breven till perennuppropet berättas att kvinnor fick med sig en bit av irisen från sitt föräldrahem när de gifte sig och fick eget hem. Irisen på fotot har just en sådan historia. Den fick Hilma med sig från Vebomark till Bursiljum i Västerbotten när hon gifte sig med Verner 1933. Bara fjorton år senare revs boningshuset och irisen hamnade med schaktmassorna i ett skogsbyn. Där växte den under nästan fyrtio år innan släktingar flyttade in och planterade irisen i rabatterna kring det nybyggda huset som uppförts.

Till perennuppropet har kommit flera tips om skomakariris och vi provodlar just nu ett femtontal för att studera dem närmare och jämföra med varandra. Tipsen har kommit från hela Sverige, från Lappland i norr till Skåne i söder. Brevskrivarna berättar att irisen ofta odlades i rabatter eller längs med gångar i trädgården. Sven Green beskriver den också som "En god art för rabatten" i boken *Perenna växter* från 1937. Överträdgårdsmästare Axel Holzhausen verkar däremot inte ha någon erfarenhet av att odla arten för han skriver

bara: "Säges vara en härdig och vacker rabattväxt" när han tar upp den i sin *Boken om liljor* från 1927.